

REPUBLIKA E SHQIPËRISË

MINISTRIA E ARSIMIT, SPORTIT DHE RINISË
AGJENCIA E SIGURIMIT TË CILËSISË SË ARSIMIT PARAUNIVERSITAR

PROGRAM ORIENTUES PËR MATURËN SHTETËRORE

(Provim me zgjedhje)

LËNDËT:

QYTETARIA

DHE

PSIKOLOGJIA

I RISHIKUAR

VITI SHKOLLOR 2019-2020

Koordinator: Astrit Dautaj

PRILL 2020

PËRMBAJTJA

PËRMBAJTJA.....	2
I. Hyrje	3
II. LËNDA QYTETARIA	4
II.1 UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	4
II.2 UDHËZIM I VEÇANTË	6
II.3 REZULTATET E PRITSHME TË PROGRAMIT SIPAS TEMAVE PËRKATËSE.....	9
II.4 PESHA SIPAS TEMAVE	19
III. LËNDA: PSIKOLOGJIA	20
III.1 UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT	20
III.2 UDHËZIM I VEÇANTË	22
III.3 TEMAT E PROGRAMIT	25
III.4 REZULTATET E PRITSHME TË PROGRAMIT SIPAS TEMAVE PËRKATËSE.....	27
III.5 PESHA SIPAS TEMAVE	29
IV. TEMAT QË PËRJASHTOHEN NGA PROGRAMI I MATURËS SHTETËRORE.....	30

I. Hyrje

Pandemia COVID-19 ka prekur çdo fushë të veprimtarisë njerëzore dhe të gjithëve na është dashur të përshtatemi me një ndryshim të papritur në mënyrën se si jetojmë. Ky ndryshim natyrisht ka përfshirë edhe arsimin.

Shumica e vendeve në Europë dhe më gjerë i kanë mbyllur institucionet arsimore për të kufizuar kontaktin mes njerëzve dhe për të parandaluar përhapjen e virusit. Edhe në vendin tonë, Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë (MASR) i ka mbyllur institucionet arsimore që nga data 9 mars 2020.

Gjatë kësaj periudhe, MASR po mbështet mësuesit në përpjekjet e tyre për të realizuar procesin mësimor në kushtet e shtëpisë. Dy format kryesore mësimore që po zbatohen janë mësimet të xhiruara dhe të transmetuara në Radio Televizionin Shqiptar (RTSH) dhe puna mes nxënësve dhe mësuesve përmes rrjeteve sociale ose përmes platformave të ndryshme që mundësojnë krijimin e klasave virtuale (Google classroom, Google hangout, Edmodo, Zoom etj.). Këto janë format me të cilat kanë punuar të gjithë nxënësit, përfshirë edhe maturantët.

Për t'u ardhur në ndihmë maturantëve, ASCAP ka hartuar urdhrin nr.43, datë 22.04.2020, "Për rishikimin e programeve orientuese për provimet e Maturës Shtetërore për vitin shkollor 2019-2020, si pasojë e situatës së krijuar nga pandemia COVID-19". Bazuar në urdhrin e mësipërm **nuk janë pjesë e këtij programi orientues** tematikat që janë zhvilluar gjatë mësimit në kushtet e shtëpisë dhe që përkojnë me periudhën mars-qershor 2020.

Tematikat që nuk do të jenë pjesë e këtij programi, pra edhe e provimit të Maturës Shtetërore 2020, përveç se **janë hequr nga Rubrika "REZULTATET E PRITSHME TË PROGRAMIT SIPAS TEMATIIVKAVE PËRKATËSE"**, por renditen edhe në rubrikën e fundit të këtij programi.

Programi i lëndës Qytetaria është i pandryshuar sepse është zhvilluar në klasën 10

Procesi i rishikimit të programit orientues është realizuar nga specialistët e kurrikulës në ASCAP në bashkëpunim me mësues e lëndës.

II. LËNDA QYTETARIA

II.1 UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Programi orientues për lëndën me zgjedhje “Qytetaria”, përfshin konceptet më të rëndësishme të lëndës, si dhe njohuritë dhe shprehjet themelore që synohen në këtë lëndë. Ky program është bazuar në programin ekzistues të lëndës “Qytetaria”, të zhvilluar në klasën e 10 të shkollave të mesme.

Programi orientues për provimin me zgjedhje të lëndës “Qytetaria”, i vlefshëm për provimet me zgjedhje në kuadrin e Maturës Shtetërore për vitin shkollor 2018- 2019, përbën një dokument të vlefshëm për shkollën e mesme, për nxënësit e interesuar dhe specialistët e përfshirë në procesin e konsultimit ose të vlerësimit për provimet e Maturës Shtetërore.

1. Programi orienton **nxënësit** për përvetësimin e materialeve kyçe mësimore, njohuritë, konceptet dhe shprehjet kryesore që duhet të zotërojnë për të përballuar me sukses provimin e lëndës “Qytetaria”, si lëndë me zgjedhje në Maturën Shtetërore.
2. Programi përmban informacionin e nevojshëm orientues për **mësuesit** e lëndës “Qytetaria” të shkollës së mesme, që do të përgatisin maturantët për provimin e kësaj lënde me zgjedhje në Maturën Shtetërore.
3. Programi përbën një dokument zyrtar që duhet zbatuar me korrektesë nga **specialistët e vlerësimit**, të përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të lëndës “Qytetaria”, si lëndë me zgjedhje për Maturën Shtetërore.

Ky program duhet shqyrtuar me kujdes nga secili prej grupeve të interesuara.

Kujdes i veçantë duhet bërë nga specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe të tezës së provimit të lëndës “Qytetaria” të cilët **nuk duhet të përfshijnë për vlerësim çështje mësimore që nuk janë parashikuar në këtë program**. Banka e pyetjeve dhe teza e provimit të përmbajnë njohuri dhe koncepte të parashikuara në programin lëndor dhe të trajtuara në tekstet e mësimorë.

Mësuesit që do të përgatitin nxënësit për provimin e lëndës “Qytetaria” t’i aftësojnë nxënësit jo vetëm për çështjet mësimore, njohuritë, konceptet dhe shprehjet e përcaktuara në këtë program, por të trajtojnë me ta edhe çështje që nuk trajtohen në tekstin e përzgjedhur, por që përmbajnë informacion të rëndësishëm dhe ndihmojnë nxënësit për të përvetësuar më mirë materialin e zgjedhur për provim.

Përgatitja e nxënësve për provimin e lëndës “Qytetaria” të bëhet në mënyrë të vazhdueshme, që nxënësit të sigurojnë cilësinë e nxënies së çështjeve mësimore, të koncepteve kyçe dhe të aftësive intelektuale të përcaktuara në program.

Kujdes!

Në rastet kur njëri prej teksteve alternative nuk trajton një objektiv të caktuar të programit, atëherë **mësuesi i lëndës, që ka përzgjedhur këtë tekst, ka detyrën të plotësojë informacionin e domosdoshëm për realizimin e objektivit të përcaktuar.**

Nuk është detyrë e nxënësit të sigurojë tekste të tjera për të realizuar objektivat e munguar!

II.2 UDHËZIM I VEÇANTË

Testi në provimin me zgjedhje të maturës shtetërore në lëndën “Qytetaria”, do të ndërtohet në bazë të kërkesave dhe objektivave të programit të lëndës “Qytetaria 10”.

Testi **synon të vlerësojë atë çfarë di dhe është i aftë të bëjë nxënësi në fund të shkollës së mesme në lëndën e qytetarisë**, duke u bazuar në kërkesat e programit dhe në mundësitë që ofrojnë tekstet.

Kjo do të thotë se:

- a. Maturanti testohet për të vlerësuar shkallën e përvetësimit prej tij të njohurive, të ideve dhe të koncepteve bazë të lëndës. Programi në vijim përmban pikërisht fushat, temat, çështjet dhe konceptet kryesore të përzgjedhura për t’u testuar në këtë provim.
- b. Maturanti testohet për aftësitë intelektuale të vëzhgueshme dhe të matshme, të synuara nga programi dhe të zhvilluara gjatë në lëndën e qytetarisë në shkollë, të tilla si:
 1. Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar (nivel i ulët i aftësive intelektuale).
 2. Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar (nivel mesatar i aftësive intelektuale).
 3. Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara (nivel i lartë i aftësive intelektuale).

1. Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar

- **Të identifikosh** do të thotë të zbulosh kuptimin e gjërave të prekshme (p. sh., ministrat) ose jo të prekshme (p.sh., koncepte, të tilla si: drejtësia, barazia etj.). Të identifikosh diçka, do të thotë ta dallosh atë nga diçka tjetër, ta klasifikosh ose ta gruposh sipas ngjashmërisë etj.
- **Të përshkruash** do të thotë të dallosh, me shkrim ose me gojë, karakteristikat kryesore të një sendi ose dukurie. Këto mund të jenë sende të prekshme, konkrete, por mund të jenë edhe procese, institucione, qëllime etj.

2. Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar

- Të **shpjegosh** do të thotë të identifikosh, të përshkruash, të qartësosh ose të interpretosh diçka, p.sh.: shkaqet e ngjarjeve, kuptimin e ngjarjeve ose ideve të caktuara, arsyet për ndërmarrjen e veprimeve ose qëndrimeve të caktuara.
- Të **analizosh** do të thotë të ndash diçka në pjesët e saj përbërëse për të qartësuar kuptimin ose rëndësinë e saj, p.sh, për të kuptuar shkaqet e ngjarjeve, pjesët përbërëse dhe pasojat e ideve, e proceseve të caktuara shoqërore, politike ose ekonomike.

3. Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara

- Të **vlerësosh** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të gjykuar, p.sh., për anët e forta ose të dobëta të qëndrimeve që lidhen me çështje të caktuara, synime, mjete etj.
- Të **marrësh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të arritur në një qëndrim që individit e zgjedh nga një numër i caktuar qëndrimesh ose në një qëndrim të ri.
- Të **mbrosh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh argumente dhe fakte që mbështetin atë qëndrim, ose të kundërshtosh një qëndrim të caktuar, duke marrë parasysh edhe argumentet që i kundërvihen qëndrimit tënd.

Model i shpërndarjes së pikëve që rrjedhin nga pyetje të niveleve të ndryshme në test

Nivelet e aftësive intelektuale		
Niveli i ulët	Niveli mesatar	Niveli lartë
Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar...	Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar...	Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur një qëndrim të caktuar...
40%	40%	20%

Shembuj rezultatesh komplekse të mësuarit, që mund të maten/vlerësohen:

1. me anë të testeve që varen nga një kontekst i caktuar, të cilët nxënësi, pasi i lexon ose i analizon në një material të caktuar informativ, i plotëson me një ose me më shumë detyra;
2. me anë të testeve me përgjigje të kufizuara;
3. me anë të testeve me përgjigje të zgjeruara.

1. Rezultate të mësuarit, që mund të vlerësohen me anë të testeve që varen nga një kontekst i caktuar, janë aftësitë:

- për të dalluar lidhjet shkak-pasojë;
- për të dalluar zbatimin e parimeve;
- për të dalluar argumentet që kanë lidhje me çështjen;
- për të dalluar hipoteza të arsyeshme;
- për të dalluar përfundime të vlefshme etj.

2. Rezultate të mësuarit, që mund të vlerësohen me anë të esëve me përgjigje të kufizuara, janë aftësitë:

- për të shpjeguar lidhjet shkak-pasojë;
- për të përshkruar zbatimin e parimeve;
- për të paraqitur argumente të vlefshme;
- për të formuluar hipoteza të arsyeshme;
- për të formuluar përfundime të vlefshme.

3. Rezultate të mësuarit, që mund të vlerësohen me anë të esëve me përgjigje të zgjeruara, janë aftësitë:

- për të prodhuar, për të organizuar dhe për të shprehur ide;
- për të lidhur të nxënit në fusha të ndryshme të dijes;
- për të krijuar modele origjinale;
- për të vlerësuar ide të vlefshme.

II.3 REZULTATET E PRITSHME TË PROGRAMIT SIPAS TEMAVE PËRKATËSE

Tema 1 Ligji dhe ne

Tema	Rezultatet e pritshme
Ligji dhe ne	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • shpjegon qëllimin e ligjit; • diskuton për funksionet dhe natyrën e ligjit në shoqëri; • identifikon dhe vlerëson pasojat e veprimit apo mosveprimit të ligjit në shoqëri; • argumenton me shembuj nga jeta e përditshme domosdoshmërinë e ligjit për shoqërinë; • identifikon dhe diskuton për vlerat që qëndrojnë në themel të ligjeve; • shpjegon domosdoshmërinë e llojeve të ndryshme të ligjit në shoqëri; • demonstron aftësinë, vlerëson vlerat në qëndrimin ndaj ligjeve të caktuara; • identifikon raste të shkeljeve të ndryshme ligjore dhe diskuton për pasojat e tyre për veten, familjen dhe mjedisin ku jeton; • evidenton dhe analizon faktorët që ndikojnë në qëndrimin e tij ndaj zbatimit të ligjit.

Tema 2: Kushtetuta e Shqipërisë dhe të drejtat e njeriut

Tema	Rezultatet e pritshme
Kushtetuta e Shqipërisë dhe të drejtat e	<p>Nxënësi:</p>

njeriut	<ul style="list-style-type: none"> • përshkruan rolin e kushtetutës si ligji themeltar i shtetit; • përshkruan parimet kryesore të mishëruara në kushtetutës shqiptare; • argumenton rëndësinë e mbështetjes në parimet e kushtetutës për hartimin dhe zbatimin e ligjeve; • argumenton domosdoshmërinë dhe rëndësinë e përmirësimit të kushtetutës në përputhje me dinamizmin dhe veçoritë e jetës ekonomike, sociale e politike të shoqërisë.
----------------	---

Tema 3: Të drejtat e njeriut

Tema	Rezultatet e pritshme
Të drejtat e njeriut	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jep një përkufizim të të drejtave të njeriut; • dallon lidhjen e të drejtave të njeriut me nevojat bazë të njeriut; • shpjegon lidhjen e të drejtave të njeriut me vlerat dhe interesat e tyre jetësore të sotme dhe të perspektivës; • interpreton konceptimet e ndryshme për të drejtat e njeriut dhe shpreh qëndrimin e tij vetjak lidhur me to; • përshkruan tiparet kryesore të të drejtave të njeriut dhe shpjegon rëndësinë e secilit prej tyre; • përshkruan përmbajtjen e disa prej dokumenteve themelore të të drejtave të njeriut dhe të institucioneve kryesore evropiane të të drejtave të njeriut; • dallon kategoritë kryesore të të drejtave sipas legjislacionit ndërkombëtar; • përshkruan dhe argumenton rëndësinë e kufizimit ligjor të të drejtave

	<p>të njeriut, sferën dhe kushtet e kufizimit të tyre;</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan, me shembuj nga jeta e përditshme, lidhjen e të drejtave të njeriut dhe rëndësinë e saj për realizimin e tyre tërësor; • identifikon dhe shpjegon raste të të drejtave në konflikt dhe shprehet për zgjidhjen e konflikteve ndërmjet të drejtave.
--	--

Tema 4: Arsimimi

Tema	Rezultatet e pritshme
Arsimimi	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • argumenton rëndësinë e arsimimit për jetën e secilit; • argumenton të drejtën për arsim si e drejtë themelore; • argumenton rëndësinë e mbrojtjes me ligj të drejtës për arsimim; • përshkruan disa nga realizimet e ligjit shqiptar për arsimin para-univesitar; • përshkruan ndryshimet e shkollës në vite; • përshkruan mundësitë që ofron arsimimi në vendin tonë; • dallon rolin e shkollës dhe të mësuesve; • tregon disa nga problemet me të cilat përballet arsimi dhe shkolla jonë sot; • përdor njohuritë dhe mjetet e tjera që ofron shkolla për të bërë zgjedhje për vazhdimësinë e arsimimit të tij; • mbledh fakte e të dhëna për problemet e shkollës dhe bën interpretimin e tyre; • parashikon pasoja të ndryshme për funksionet e shkollës të qëndrimeve, politikave ose ligjeve të ndryshme.

Tema 5: Shëndeti

Tema	Rezultatet e pritshme
Shëndeti	<p data-bbox="418 453 537 485">Nxënësi:</p> <ul data-bbox="418 541 1378 1644" style="list-style-type: none"><li data-bbox="418 541 889 573">• jep një përkufizim për shëndetin;<li data-bbox="418 600 1378 688">• vlerëson shëndetin si një e drejtë njerëzore dhe tregon mbrojtjen e tij në dokumentet e të drejtave të njeriut;<li data-bbox="418 716 1281 747">• argumenton domosdoshmërinë e mbrojtjes me ligj të shëndetit;<li data-bbox="418 774 1105 806">• tregon si legjislacioni shqiptar e mbron shëndetin;<li data-bbox="418 833 1378 921">• argumenton rëndësinë e mbrojtjes paraprake të shëndetit dhe parandalimit të veprimit të faktorëve që e dëmtojnë atë;<li data-bbox="418 949 1325 980">• argumenton rëndësinë e informimit publik për çështjet e shëndetit;<li data-bbox="418 1008 1378 1096">• identifikon dhe përshkruan disa nga problemet e sotme në lidhje me shëndetin dhe llojet e tyre;<li data-bbox="418 1123 1378 1211">• diskuton për shkaqet kryesore të disa prej problemeve kryesore që lidhen me shëndetin;<li data-bbox="418 1239 1378 1327">• dallon disa nga shtresat e pafavorizuara të shoqërisë dhe problemet e tyre që lidhen me shëndetin;<li data-bbox="418 1354 1378 1442">• tregon si ligji shqiptar mbron shëndetin e të gjitha shtresave të shoqërisë;<li data-bbox="418 1470 1378 1558">• rendit disa nga çështjet bashkëkohore që lidhen me shëndetin dhe shpreh qëndrimin e tij për to;<li data-bbox="418 1585 1378 1673">• përcakton dhe diskuton për detyrimet individuale dhe shoqërore për mbrojtjen e shëndetit.

Tema 6: Mjedisi

Tema	Rezultatet e pritshme
Mjedisi	<p data-bbox="415 449 537 480">Nxënësi:</p> <ul data-bbox="415 541 1373 1535" style="list-style-type: none"><li data-bbox="415 541 1373 632">• shpjego lidhjen ndërmjet ruajtjes së mjedisit dhe ruajtjes së vetë njeriut;<li data-bbox="415 653 1214 684">• vlerëson mjedisin e shëndetshëm si një të drejtë të njeriut ;<li data-bbox="415 705 1068 737">• tregon si legjislacioni shqiptar mbron mjedisin;<li data-bbox="415 758 1114 789">• dallon rreziqet me të cilat përballlet sot planeti ynë;<li data-bbox="415 810 1243 842">• identifikon disa nga format e ndotjes së mjedisit në Shqipëri;<li data-bbox="415 863 1373 953">• rendit disa nga llojet kryesore të ndotjes së mjedisit në bashkësinë ku jeton;<li data-bbox="415 974 1373 1064">• bën kërkime të pavarura ose në grup për mënyrën se si trajtohet mjedisi në nivele të ndryshme të qeverisjes vendore ose qendrore;<li data-bbox="415 1085 1192 1117">• përkufizon me fjalët e tij termin zhvillim i qëndrueshëm;<li data-bbox="415 1138 1373 1276">• shpjegon rëndësinë e marrjes parasysh të pasojave të veprimeve dhe sjelljeve tona mjedisore për brezat e ardhshëm dhe për ardhmërinë në përgjithësi;<li data-bbox="415 1297 1373 1388">• tregon me shembuj që mbrojtja e mjedisit është përgjegjësi individuale;<li data-bbox="415 1409 1373 1499">• parashikon disa nga pasojat që kanë për brezat e ardhshëm, zgjedhjet që bëjnë individët, grupet ose shteti.

Tema 7 Konsumatori

Tema	Rezultatet e pritshme
Konsumatori	<p data-bbox="418 346 537 378">Nxënësi:</p> <ul data-bbox="418 436 1373 1150" style="list-style-type: none"><li data-bbox="418 436 1170 468">• përshkruan tiparet kryesore të ligjit mbi konsumatorin;<li data-bbox="418 495 1373 583">• përcakton përmbajtjen e konceptit konsumator dhe përshkruan të drejtat dhe detyrimet e konsumatorit;<li data-bbox="418 611 1325 642">• përshkruan disa nga faktorët që ndikojnë në sjelljet e konsumatorit;<li data-bbox="418 669 1373 758">• demonstron aftësi shmang dhe zgjidh probleme të thjeshta si konsumator;<li data-bbox="418 785 1365 816">• analizon dhe përshkruan elementët kryesorë të kontratës së shitblerjes;<li data-bbox="418 844 1373 932">• shpjegon elementët dhe rëndësinë e garancisë për respektimin e të drejtave dhe detyrimeve të konsumatorit;<li data-bbox="418 959 1373 1047">• përshkruan funksionet e reklamës dhe analizon raste të keqpërdorimit të saj si shkelje të interesave dhe të drjtave të konsumatorit;<li data-bbox="418 1075 1373 1163">• identifikon organizata që punojnë e luftojnë për zbatimin e ligjeve për mbrojtjen e konsumatorit.

Tema 8: Puna dhe e drejta e punës

Tema	Rezultatet e pritshme
Puna	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none">• jep një përcaktim të termave punë dhe punoj;• rendit lloje të ndryshme punësh;• dallon faktorët kryesorë që mundësojnë një proces prodhues;• tregon përgjegjësinë e shtetit për punën;• rendit të drejtat dhe detyrimet e punëtorëve sipas legjislacionit shqiptar për punën;• rendit disa nga hapat e domosdoshëm për të kërkuar punë;• përshkruan tablonë e disa prej ndryshimeve kryesore që ka pësuar bota e punës në shoqërinë shqiptare dhe pasojat e tyre për botën e punës në Shqipëri;• përshkruan disa nga tiparet kryesore të botës së punës në Evropë dhe kërkesat që shtron ajo për të rinjtë shqiptarë që dëshirojnë të jetojnë në të;• diskuton për disa nga dukuritë, me të cilat ndeshen emigrantët shqiptarë në botën e punës jashtë Shqipërisë;• mbledh fakte e të dhëna për problemet e punës së fëmijëve bën interpretimin e tyre;• parashikon pasoja në aspekte të ndryshme të jetës së fëmijës qëndrime ose praktika të caktuara që lidhen me punën e fëmijëve në familje ose në shoqëri;• përshkruan disa nga të drejtat e tij në punë dhe mënyrat e mbrojtjes së tyre;• diskuton për rëndësinë e legjislacionit të punës për mbrojtjen e interesave dhe të drejtave të punonjësve;• jep përkufizimin e kontratës sipas legjislacionit dhe përshkruan elementët e saj;

	<ul style="list-style-type: none"> • rendit disa nga hapat e domosdoshëm për mbrojtjen e interesave të tij në punë.
--	--

Tema 9: Siguria rrugore

Tema	Rezultatet e pritshme
Siguria rrugore	<p>Nxënësi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • përshkruan qëllimin e kodit rrugor dhe funksionet kryesore të tij; • përcakton sinjalet kryesore rrugore që rregullojnë qarkullimin e këmbësorëve, biçikletave dhe motoçikletave; • përcakton sjelljen e këmbësorëve, biçikletave dhe motoçikletave në rrugë në raport me përdoruesit e tjerë të rrugës; • merr vendim për lëvizjen e tij në rrugë në përputhje me rregullat e qarkullimit rrugor; • gjykon për rregullsinë ose parregullsinë e lëvizjes së përdoruesve të rrugës; • vlerëson dhe parashikon pasojat e moszbatimit të rregullave të qarkullimit rrugor për individët dhe shoqërinë etj.

Tema 10: E drejta për informim

Tema	Rezultatet e pritshme
Informimi	<p data-bbox="418 346 537 378">Nxënësi:</p> <ul data-bbox="418 436 1373 982" style="list-style-type: none"><li data-bbox="418 436 1024 468">• jep një përshkrim të konceptit informacion;<li data-bbox="418 495 1333 527">• përshkruan mjetet kryesore tradicionale dhe të reja të informacionit;<li data-bbox="418 554 1089 585">• flet për mundësitë dhe kufizimet e informacionit;<li data-bbox="418 613 1166 644">• shpjegon rëndësinë e vlerësimit kritik të informacionit;<li data-bbox="418 672 1373 756">• shpreh qëndrimin e tij për lirinë e medias dhe për ligjin shqiptar që lidhet me të drejtën e informacionit;<li data-bbox="418 783 1373 867">• mbledh fakte e të dhëna për problemet e informimit të të rinjve e të bëjë interpretimin e tyre;<li data-bbox="418 894 1373 978">• parashikon pasoja të ndryshme të qëndrimeve të medias në jetën e fëmijës.

Tema 11: Bashkëjetesa në komunitet (bashkëpronësi)

Tema	Rezultatet e pritshme
Bashkëjetesa në komunitet	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none">• përkufizon konceptet “bashkëjetesës në bashkëpronësi” dhe “bashkëpronarë”;• përshkruan detyrimet e përbashkëta të anëtarëve të komunitetit;• dallon disa prej problemeve kryesore që ndeshen sot në bashkëjetesën në komunitet;• eksploron problemet që ndeshen në komunitetin e tij dhe analizon shkaqet kryesore të problemeve që lidhen me bashkëjetesën në këtë komunitet;• përshkruan ligjin për bashkëjetesën në komunitet, funksionet, nenet, pasojat e zbatimit dhe të moszbatimit të tij.

II.4 PESHA SIPAS TEMAVE

Nr.	Tema	Pesha (në përqindje)
1	Ligji dhe ne	9%
2	Kushtetuta e Shqipërisë dhe të drejtat e njeriut	7%
3	Të drejtat e njeriut	15%
4	Arsimimi	7%
5	Shëndeti	9%
6	Mjedisi	9%
7	Konsumatori	10%
8	E drejta e punës	9%
9	Siguria rrugore	12%
10	E drejta për informim	9%
11	Bashkëjetesa në komunitet (bashkëpronësi)	6%
Totali:		100%

III. LËNDA: PSIKOLOGJIA

III.1 UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Programi orientues për lëndën me zgjedhje “Psikologjia”, përfshin konceptet më të rëndësishme të lëndës, si dhe njohuritë dhe shprehjet themelore që synohen në këtë lëndë. Ky program është bazuar në programin ekzistues të lëndës “Psikologjia”, të zhvilluar në klasën e 11-të të shkollave të mesme.

Programi orientues për provimin me zgjedhje të lëndës “Psikologjia”, i vlefshëm për provimet me zgjedhje në kuadrin e Maturës Shtetërore për vitin shkollor 2018 - 2019, përbën një dokument të vlefshëm për shkollën e mesme, për nxënësit e interesuar dhe specialistët e përfshirë në procesin e konsultimit ose të vlerësimit për provimet e Maturës Shtetërore.

Programi orienton **nxënësit** për përvetësimin e materialeve kyçe mësimore, njohuritë, konceptet dhe shprehjet kryesore që duhet të zotërojnë për të përballuar me sukses provimin e lëndës “Psikologjia”, si lëndë me zgjedhje në Maturën Shtetërore.

Programi përmban informacionin e nevojshëm orientues për **mësuesit** e lëndës “Psikologjia” të shkollës së mesme, që do të përgatisin maturantët për provimin e kësaj lënde me zgjedhje në Maturën Shtetërore.

Programi përbën një dokument zyrtar që duhet zbatuar me korrektesë nga **specialistët e vlerësimit**, të përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të lëndës “Psikologjia”, si lëndë me zgjedhje për Maturën Shtetërore.

Ky program duhet shqyrtuar me kujdes nga secili prej grupeve të interesuara.

Kujdes i veçantë duhet bërë nga specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe të tezës së provimit të lëndës “Psikologjia” të cilët **nuk duhet të përfshijnë për vlerësim çështje mësimore që nuk janë parashikuar në këtë program**. Banka e pyetjeve dhe teza e provimit të përmbajnë njohuri dhe koncepte të parashikuara në programin lëndor dhe të trajtuara në tekstet e mësimorë.

Mësuesit që do të përgatitin nxënësit për provimin e lëndës “Psikologjia” t’i aftësojnë nxënësit jo vetëm për çështjet mësimore, njohuritë, konceptet dhe shprehjet e përcaktuara në këtë program, por të trajtojnë me ta edhe çështje që nuk trajtohen në tekstin e përzgjedhur, por që përmbajnë informacion të rëndësishëm dhe ndihmojnë nxënësit për të përvetësuar më mirë materialin e zgjedhur për provim.

Përgatitja e nxënësve për provimin e lëndës “Psikologjia” të bëhet në mënyrë të vazhdueshme, që nxënësit të sigurojnë cilësinë e nxënies së çështjeve mësimore, të koncepteve kyçe dhe të aftësive intelektuale të përcaktuara në program.

Kujdes!

Në rastet kur njëri prej teksteve alternative nuk trajton një objektiv të caktuar të programit, atëherë **mësuesi** i lëndës, **që ka përzgjedhur këtë tekst, ka detyrën të plotësojë informacionin e domosdoshëm për realizimin e objektivit të përcaktuar.**

Nuk është detyrë e nxënësit të sigurojë tekste të tjera për të realizuar objektivat e munguar!

III.2 UDHËZIM I VEÇANTË

Testi në provimin me zgjedhje të maturës shtetërore në lëndën “Psikologjia”, do të ndërtohet në bazë të kërkesave dhe objektivave të programit të lëndës “Psikologjia”.

Testi **synon të vlerësojë atë çfarë di dhe është i aftë të bëjë nxënësi në fund të shkollës së mesme në lëndën e psikologjisë**, duke u bazuar në kërkesat e programit dhe në mundësitë që ofrojnë tekstet.

Kjo do të thotë se:

Maturanti testohet për të vlerësuar shkallën e përvetësimit prej tij të njohurive, të ideve dhe të koncepteve bazë të lëndës. Programi në vijim përmban pikërisht fushat, temat, çështjet dhe konceptet kryesore të përzgjedhura për t’u testuar në këtë provim.

Maturanti testohet për aftësitë intelektuale të vëzhgueshme dhe të matshme, të synuara nga programi dhe të zhvilluara gjatë në lëndën e psikologjisë në shkollë, të tilla si:

1. Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar (nivel i ulët i aftësive intelektuale).
2. Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar (nivel mesatar i aftësive intelektuale).
3. Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara (nivel i lartë i aftësive intelektuale).

Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar

Të identifikosh do të thotë të zbulosh kuptimin e gjërave të prekshme ose jo të prekshme (p.sh., koncepte, të tilla si: trashëgimia, personaliteti etj.). Të identifikosh diçka, do të thotë ta dallosh atë nga diçka tjetër, ta klasifikosh ose ta gruposh sipas ngjashmërisë etj.

Të përshkruash do të thotë të dallosh, me shkrim ose me gojë, karakteristikat kryesore të një sendi ose dukurie. Këto mund të jenë sende konkrete, por mund të jenë edhe procese etj. Për shembull, nxënësi të jetë i aftë të përshkruajë karakteristikat dhe teoritë e gjumit, të ëndrrave dhe të hipnozës.

Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar

Të **shpjegosh** do të thotë të identifikosh, të përshkruash, të qartësosh ose të interpretosh diçka, p.sh.: shkaqet e ngjarjeve, bashkëveprimin e trashëgimisë me mjedisin në lidhje me sjelljen, arsyet për ndërmarrjen e veprimeve ose qëndrimeve të caktuara.

Të **analizosh** do të thotë të ndash diçka në pjesët e saj përbërëse për të qartësuar kuptimin ose rëndësinë e saj, për shembull, të analizosh rolin e biologjisë dhe të të nxënit në motivacionin dhe emocionet etj.

Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara

Të **vlerësosh** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të gjykuar, p.sh., për anët e forta ose të dobëta të qëndrimeve që lidhen me çështje të caktuara, synime, mjete etj. Pë shembull, nxënësi të vlerësojë rolin e psikologut dhe të psikiatrit.

Të **marrësh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të arritur në një qëndrim që individi e zgjedh nga një numër i caktuar qëndrimesh ose në një qëndrim të ri.

Të **mbrosh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh argumente dhe fakte që mbështetin atë qëndrim, ose të kundërshtosh një qëndrim të caktuar, duke marrë parasysh edhe argumentet që i kundërvihen qëndrimit tënd.

Model i shpërndarjes së pikëve që rrjedhin nga pyetje të niveleve të ndryshme në test

Nivelet e aftësive intelektuale		
Niveli i ulët	Niveli mesatar	Niveli lartë
Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar...	Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar...	Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur një qëndrim të caktuar...
40%	40%	20%

Shembuj rezultatesh komplekse të mësuarit, që mund të maten/vlerësohen:

- me anë të testeve që varen nga një kontekst i caktuar, të cilët nxënësi, pasi i lexon ose i analizon në një material të caktuar informativ, i plotëson me një ose me më shumë detyra;
- me anë të testeve me përgjigje të kufizuara;
- me anë të testeve me përgjigje të zgjeruara.

Rezultate të mësuarit, që mund të vlerësohen me anë të testeve që varen nga një kontekst i caktuar, janë aftësitë:

- për të dalluar lidhjet shkak-pasojë;
- për të dalluar zbatimin e parimeve;
- për të dalluar argumentet që kanë lidhje me çështjen;
- për të dalluar hipoteza të arsyeshme;
- për të dalluar përfundime të vlefshme etj.

Rezultate të mësuarit, që mund të vlerësohen me anë të esëve me përgjigje të kufizuara, janë aftësitë:

- për të shpjeguar lidhjet shkak-pasojë;
- për të përshkruar zbatimin e parimeve;
- për të paraqitur argumente të vlefshme;
- për të formuluar hipoteza të arsyeshme;
- për të formuluar përfundime të vlefshme.

Rezultate të mësuarit, që mund të vlerësohen me anë të esëve me përgjigje të zgjeruara, janë aftësitë:

- për të prodhuar, për të organizuar dhe për të shprehur ide;
- për të lidhur të nxënit në fusha të ndryshme të dijes;
- për të krijuar modele origjinale;
- për të vlerësuar ide të vlefshme.

III.3 TEMAT E PROGRAMIT

Studimi i psikologjisë

Në këtë linjë, nxënësit njihen me fushën e psikologjisë dhe me zhvillimin që ajo ka pësuar; me çfarë merret psikologjia dhe këndvështrimet me të cilat ajo i sheh fenomenet psikologjike; me degëzimet e psikologjisë dhe me mënyrën se si studiuesit e psikologjisë e pasurojnë diturinë psikologjike.

Biopsikologjia

Në këtë linjë, nxënësit njihen me bazat biologjike të sjelljes njerëzore dhe me themelin kimik të saj; me mënyrën se si ne vihem i mbahemi në kontakt me botën në të cilën jetojmë; me ndërtimin e aparatit që na ndihmon të kuptojmë botën; me rrugët që ndjekin sinjalet që prej organeve të shqisave e deri në tru; me shqisat e të parit, dëgjuarit, shijuarit, nuhatjes; me perceptimin përkatës dhe me faktorë ndërmjetës në procesin e perceptimit; me konceptet dhe teoritë mbi motivacionin; me motivet për të ngrënë, për të pirë e për të arritur sukses; me marrëdhëniet dhe hierarkinë e motiveve; me natyrën e emocioneve dhe teoritë që i shpjegojnë ato; me mënyrat e shprehjes së emocioneve; me stresin, stresorët dhe reagimin ndaj tyre; me sistemin imunitar dhe sëmundjet; me marrëdhëniet midis modeleve sjellore dhe sëmundjeve të caktuara; me mbrojtjen nga stresi dhe adoptimin e besimeve dhe të sjelljeve të shëndetshme.

Zhvillimi

Në këtë linjë, nxënësit njihen me ndikimin e faktorëve gjenetikë në zhvillim; me zhvillimin prenatal; me zhvillimin mendor, emocional, social gjatë foshnjërisë dhe fëmijërisë, me zhvillimin gjatë adoleshencës; me zhvillimin në moshën e rritur; me biologjinë e motivit seksual; me faktorët socialë e kulturorë që ndikojnë te seksualiteti; me çrregullimet seksuale; me qëndrimet e shëndetshme seksuale; me shkollat kryesore të shpjegimit të personalitetit: psikodinamike, kognitive, fenomenologjike dhe karakterologjike; me vlerësimin e personalitetit.

Njohja

Në këtë linjë, nxënësit njihen me kuptimin mbi vetëdijen; me gjumin dhe ëndrrat; me hipnozën dhe gjendjet që krijohen prej drogave psikoaktive; me modelet klasike të të mësuarit: me nxënien

e sinjaleve dhe të shoqërimeve (kushtëzimi klasik i Pavllovit) dhe me të nxënit e pasojave të sjelljes (kushtëzimi veprues i Skinnerit); me të nxënit duke imituar, duke bërë, duke kuptuar.

Të gjitha këto shihen të lidhura me sjelljen e nxënësve në kontekstin e tyre. Përgjatë kësaj linje, nxënësit marrin informacion për natyrën e kujtesës e për mënyrën se si regjistrojmë informacion të ri; për faktorët me ndikim në punën e kujtesës; për mënyrat me të cilat mund të përmirësojmë vëllimin dhe cilësinë e kujtesës sonë dhe të administrojmë harresën; për bazat biologjike të kujtesës etj. Gjithashtu, nxënësit njihen me kuptimin e inteligjencës dhe teoritë mbi të; me funksionet bazë të të menduarit; me përfaqësimet mendore dhe me strategjitë e të menduarit; me testimin e inteligjencës; me situatën problemore dhe me marrjen e vendimeve.

Variacionet mes individëve e grupeve

Në këtë linjë, nxënësit njihen me kuptimin mbi sjelljen jonormale; me shpjegimin dhe klasifikimin e sjelljes jonormale, me trajtimin e saj; me fenomenet psikologjike që aktivizohen prej të qenit në shoqëri, posaçërisht me perceptimin social, qëndrimet, paragjykimet, tërheqjen reciproke, bindjen, agresivitetin, altruizmin dhe proceset grupore. Fokusi i kësaj linje është sjellja e nxënësve në kontekstet e tyre tipike dhe mundësitë për të përmirësuar këtë sjellje, duke zhvilluar tolerancë dhe mirëkuptim.

III.4 REZULTATET E PRITSHME TË PROGRAMIT SIPAS TEMAVE PËRKATËSE

Tema 1: Studimi i psikologjisë

Tema	Rezultatet e pritshme
Studimi i psikologjisë	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none">- përshkruan nën fushat kryesore të psikologjisë;- përshkruan zhvillimin e psikologjisë si një shkencë empirike;▪ shpjegon rëndësinë e mirëqenies shpirtërore dhe të kujdesit që i duhet kushtuar kësaj.

Tema 2: Biopsikologjia

Tema	Rezultatet e pritshme
Biopsikologjia	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none">• përshkruan strukturën dhe funksionim e neuronit;• përshkruan organizimin e sistemit nervor;• përshkruan strukturën dhe funksionimin e sistemit endokrin;• përshkruan teoritë kryesore për motivacionin;• argumenton nevojën për përmirësimin e funksionimit mendor;• harton plane për përballimin e stresit personal;• shpjegon reagimet fiziologjike dhe psikologjike ndaj stresorëve.

Tema 3: Zhvillimi

Tema	Rezultatet e pritshme
Zhvillimi	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none">• përshkruan zhvillimin si proces jetësor;• tregon teknikat për grumbullimin e të dhënave për zhvillimin njerëzor;• përshkruan teoritë për zhvillimin njerëzor;• përshkruan mjetet në përdorim për vlerësimin e personalitetit;

Tema 4: Njohja

Tema	Rezultatet e pritshme
Njohja	Nxënësi: <ul style="list-style-type: none">• përshkruan kuptimin dhe parimet e të nxënit;• rendit pjesët përbërëse të të mësuarit kognitiv;• përshkruan mënyrën si bëhet regjistrimi dhe përdorimi i informacionit të kujtesës;• përshkruan sistemet e kujtesës afatshkurtër e afatgjatë;• rendit tiparet strukturore të gjuhës;• përshkruan teoritë dhe stadet e zhvillimit të gjuhës;• përshkruan natyrën e ndërgjegjes;• përshkruan drogat psikoaktive dhe rolin e tyre në psikikë;• përshkruan natyrën e inteligjencës dhe si testohet ajo;• analizon marrëdhëniet ndërmjet trashëgimisë dhe mjedisit në diferencat individuale.

III.5PESHA SIPAS TEMAVE

Nr.	Tema	Pesha (në përqindje)
1	Studimi i psikologjisë	10%
2	Biopsikologjia	31%
3	Zhvillimi	21%
4	Njohja	21%
Totali:		83 %

IV. TEMAT QË PËRJASHTOHEN NGA PROGRAMI I MATURËS SHTETËRORE

Progami	Temat që nuk janë pjesë e progamit të Maturës Shtetërore 2020
<p>Programi orientues i lëndëve</p> <p>Qytetari & Psikologji</p>	<p>Lënda: Qytetari</p> <p>Lënda Qytetari është zhvilluar e plotë dhe në kushte normale të mësimimit në klasën 10. Për këtë arsye, ky program do të zhvillohet i plotë.</p> <p>Lënda: Psikologji</p> <p>Tema: Variacionet mes individëve dhe grupeve</p> <p>Kjo temë nuk do të jetë pjesë e programit të lëndës së Psikologjisë, pasi koha e zhvillimit të saj në program përkon me periudhën e mësimimit online</p>